

Palani Ngāue Fakaangaanga ki he Tokoni Fakaako ma'á e Fānauako Faingata'a'ia Fakaesinó mo Fakaekó

Pulusi fakamatala 'ata'atā pē

Hokohoko

Ko e Palani Ngāue fakaangaanga ki he Tokoni Fakaako ma'á e Fānauako Faingata'a'ia Fakaesinó mo Fakaekó	4
Ngaahi tafa'aki 'oku fakamu'omu'á	5
1. Fakalelei'i 'o e founa sivi fakafuofua 'o e tu'unga 'o e fiema'u fakaeko 'a e longai'ifānau mo e to'utupu'.....	5
2. Toe fakamālohi'i ange 'a e ngaahi polokalama poupu ma'á e longai'ifānau mo e to'utupu 'oku 'i ai hanau faingata'a'ia pea mo ha'a nau fiema'u fakaeko makehe.	5
3. Fakalelei'i 'a e founa 'o 'emau fakaai 'a e ngaahi fiema'u 'a kinautolu 'oku makehe 'a e fa'unga 'o honau 'atama'i pea mo e kau ako talēniti'ia makehé	6
4. 'Oku ma'u 'e he tokoni fakaakó 'a e pa'anga mo e nāunau ke hiki'i hake 'a e lahi 'o e ngaahi tokoní mo e sēvesí.....	6
Ko e ngaahi fehokotaki 'a e Palani Ngāue ki he Tokoni Fakaako ma'á e kau Faingata'a'ia Fakaesinó mo e Fakaekó ki he ngaahi polokalama ako 'i he fa'unga fakaako fakalūkufuá	7
Kau ngāue 'i he tafa'aki ki he akó.....	7
Tu'unga lelei 'o e mo'uí (wellbeing) mo e fa'a kātakí (resilience).....	7
Fakamatala 'oku tānakí mo e sivi faka'uto'utá	7
Langa hake me'i he founa fakahoko 'o e tokoni fakaakó	8
Ko e founa fakahoko 'o e tokoni fakaakó	8
Learning Support Facilitator (Tokotaha ke Fakafaingamālie'i 'a e Tokoni Fakaakó).....	9
Learning Support Coordinators (Kau Ngāue ki hono Fokotu'utu'u 'o e Tokoni Fakaakó)	9

‘Oku ma’u ‘e he tama mo e to’utupu kotoa pē ‘a e totonu ke ako.

Ko e fānau ‘e toko 1 ‘i he toko 5 kotoa pē ‘oku nau fiema’u ha fa’ahinga tokoni fakalahi ki he ‘enau akó.

Ko ha fa’unga fakaako ‘oku taumu’a ma’á e taha kotoa (inclusive education) ‘oku ‘uhinga ia ko hono fakapapau’i ‘oku kau ‘a e fānau kotoa pē ki he akó, ‘o nau ako mo a’usia ‘o tatau ai pē pe ko e hā ‘a ‘enau ngaahi fiema’ú pe ko e hā ‘a e ngaahi me’a ‘oku nau makehe aí. Ko e tokoni fakaakó (learning support) ‘oku ‘uhinga ia ki he tokoni fakalahi ‘oku fiema’u ‘e he fānau ‘e ni’ihi ke nau kau mai ai mo lavame’a ‘i he akó.

Ko e Palani Fakaangaanga ki he Tokoni Fakaako ma’á e Fānauako Faingata’a’ia Fakaesinó mo e Fakaeakó ‘oku fakataumu’a ia ke fo’u ha fa’unga fakaako ‘okú ne kātōi ‘a e taha kotoa ‘o talitali lelei ‘i ai ‘a e longa’ifānau mo e to’utupu ‘oku ‘i ai hanau faingata’a’ia fakaeako, ‘o kau ai ha ngaahi faingata’a’ia fakaesino. ‘A ia ‘oku fakamahu’inga’i pea faipoupoua ai ‘a ‘enau lavame’á, fakalakalaká, tu’unga lelei ‘o ‘enau mo’uí pea mo ‘enau kau maí.

‘Oku te’eki ai ke tau a’usia ‘eni. Kuo ‘omai ‘e he longa’ifānau mo e to’utupu ‘oku ‘i ai hanau fiema’u ki hanau faingata’a’ia fakaesino mo fiema’u tokoni fakaakoó, ‘e he ‘enau mātu’á, kau tauhí, ngaahi fāmilí mo e kāingá, pea mo e ngaahi sekitoa ki he akó mo e ngaahi faingata’a’iá, ‘a ‘enau hoha’a ki he tu’unga ‘o e ‘ikai ngāue lelei ‘a e fa’unga fakaakó. Ko e ngaahi hoha’a ko ‘ení ‘oku ho’ata mai ia meí he tu’unga ‘o e kau mai mo e lavame’a ‘a e longa’ifānau mo e to’utupu ‘oku ‘i ai hanau ngaahi faingata’a’ia fakaesino mo fakaeakó.

Ko e Palani Ngāue fakaangaanga ki he Tokoni Fakaako ma‘á e Fānauako Faingata‘a‘ia Fakaesinó mo Fakaekó

Ko e Palani Ngāue fakaangaangá kuo fo‘u ia ‘o fakatatau ki he ngaahi fakakaukau na‘e ‘omai me‘i he mātu‘á mo e kāingá pea mo e ngaahi sekitoa ki he akó mo e ngaahi faingata‘a‘ia, pea poupu ki ai ‘a e 2015 Learning Support Update (Ongoongo me‘i he Tokoni Fakaako 2015) mo e Select Committee Inquiry (Faka‘eke‘eke ‘a e Kōmiti Filí) ki hono kumi mo ‘oatu ‘o e tokoni ki he fānauako ‘oku hulu atu ‘a e ngaahi pole ‘oku nau fehanganhangai mo ia ‘i he ngaahi mahaki dyslexia, dyspraxia pea mo e autism ‘i he ngaahi ‘apiako lautohi si‘í pea mo e kolisí.

Ko e taumu‘a ‘o e Palani Ngāue fakaangaangá ko hono teke ki mu‘a ‘a e fakalalakaká ke a‘usia ha fa‘unga fakaako ‘oku kātōi ai ‘a e longā‘ifānau mo e to‘utupu ‘oku ‘i ai hanau fiema‘u tokoni fakaeako makehe, ‘o kau ki ai ha ngaahi faingata‘a‘ia fakaesino, ‘o talitali lelei kinautolu ‘i ai pea fakamahu‘inga‘i mo faipoupoua ‘a ‘enau lavame‘á, fakalalakaká, mo e tu‘unga lelei ‘o ‘enau mo‘uí. ‘Oku taumu‘a ke langa hake ‘i he ngāue ‘oku lolotonga fakahokó, ‘o kau ai ‘a e Learning Support Delivery Model (Founga Fakahoko ‘o e Tokoni Fakaakó) pea mo e Disability System Transformation (Liliu ki he Fa‘unga Tokoni ma‘á e Kau Faingata‘a‘ia) ‘a ia ‘oku tatakí ‘e he Ministry of Health (Potungāue Mo‘uí).

Ko e Palani Ngāue fakaangaangá ‘oku fo‘u ia ke ne siofi ‘a e ngaahi fiema‘ú mo e ngaahi me‘a ke fakamu‘omu‘á me‘i he tu‘unga ‘o e fa‘unga tokoní. ‘Okú ne fokotu‘u atu ha ngaahi me‘a ke fakamu‘omu‘a ‘i he ngaahi ta‘u ka hokó. ‘Oku fiema‘u ke tau fakapalanisi ‘a hono fakamālohi‘i ‘o e tokoni fakaloto‘apiakó pea mo hono hiki hake ‘o e tu‘unga ‘oku fakahoko atu ‘aki ‘a e tokoní kae kei ‘i loto pē ‘i he pa‘anga mo e nāunau ‘oku tau lolotonga ma‘ú.

‘E fiema‘u ke fakakongokonga pe fokotu‘utu‘u fakahokohoko ‘a e ngaahi ngāue ke fakahoko ‘i he ‘alu ‘a e taimí. Ko e fo‘i ngāue takitaha ko e fo‘i fokotu‘u atu pē pea ‘e makatu‘unga hono fakahokó ‘i he ola ‘o e kumi fakakaukau (consultation), ngaahi ngāue kehe ki he ngaahi tu‘utu‘uni ngāue pea mo e ngaahi tu‘utu‘uni felāve‘i mo hono fakapa‘angá. Ko ha ngaahi ngāue fo‘ou ‘e makatu‘unga ia ‘i he ngaahi tu‘utu‘uni ‘a e Pule‘angá ki hono fakapa‘angá kimu‘a pea toki fakahoko eni.

Ko e ngaahi ngāue kotoa pē ‘e fakahoko ia ‘o taau mo e ngaahi ‘ulungāanga fakafonuá pea kuo fo‘u ia ke nau faka‘ilonga‘i ‘a e ngaahi fiema‘u ‘a e longā‘ifānau Maulí mo e Pasifikí mo hono kāingá ‘o fakatatau mo hono ngaahi ‘ulungāanga fakafonuá.

‘E toe fakafehokotaki foki ‘a e Palani Ngāue ki he ngaahi me‘a ‘oku fakamu‘omu‘a ‘i he Polokalama Ngāue ‘i he Akó (Education Work Programme) ‘o hangē ko e Tomorrow’s Schools Review (Toe Vakai‘i ‘o e Lao Tomorrow’s Schools), NCEA Review (Toe Vakai‘i ‘o e NCEA), Early Learning Strategy (Taumu‘a Ngāue ki he Akoteú), ngaahi taumu‘a ngāue ma‘á e kakai Maulí mo e Pasifikí, pea mo e Child Wellbeing Strategy (Taumu‘a Ngāue ki he Tu‘unga Lelei ‘a e Mo‘uí ‘a e Fānau) ‘a ia ‘oku ngāue ki ai ‘a e ngaahi va‘a kehekehe ‘o e pule‘angá.

Ngaahi tafa'aki 'oku fakamu'omu'á

'Oku 'i ai 'a e tafa'aki lalahi 'e fā 'oku fakamu'omu'á.

1. Fakalelei 'o e founa sivi fakafuofua 'o e tu'unga 'o e fiema'u fakaeako 'a e longa'ifānaú mo e to'utupu.

'Oku mau fiema'u ke mau lava 'o 'ilo vave ange mo fai ha ngāue 'i he vave tahá ki he ngaahi fiema'u kotoa 'a e longa'ifānaú.

Ngaahi me'angāue ki hono sivi fakafuofua 'o e ngaahi fiema'ú

'Oku mau fokotu'u ke fakahoko 'eni 'aki 'a e fengāue'aki 'i he vā 'o e ngaahi va'a kehekehe 'o e pule'angá 'o kau ki ai 'a e Ministry of Health ke fo'u ha ngaahi founa kehekehe pea mo e ngaahi me'angāue 'i he lea faka-Pilitānia mo e Te Reo Māori 'oku fengāue'aki fakataha ke 'ilo mo sivi fakafuofua ai 'a e ngaahi fiema'u 'a e fānaú 'i he ngaahi tu'unga kehekehe 'i he 'enau akó. 'E ala kau ki heni 'a e:

- Sivi mo'ui lelei kotoa 'i he hoko honau ta'u 3
- Hokohoko atu hono sivi 'o e ngaahi fiema'u 'a e fānaú 'i he 'enau fuofua hū ki he akó
- Sivi ke 'ilo 'a e mahaki dyslexia (faingata'a'ia 'a e tohí, laukongá mo e sipelá) mo e dyspraxia (faingata'a'ia 'i he feongoongoi 'a e sinó, pea mo e 'ikai tonu 'a e sió mo e alá) 'i he vaha'a 'o e ta'u 6 mo e 8
- Sivi ke 'ilo 'a e talēniti'ia makehé 'i he vaha'a 'o e ta'u 6 mo e 8
- Sivi angamaheni 'o e mo'ui lelei mo e tu'unga lelei 'o e mo'uí 'i he taimi 'oku hiki hake ai 'a e fānaú meí he lautohi si'í ki he kolisí.

Tānaki fakamatala fakafonua

'Oku mau fokotu'u ke fo'u ha founa tānaki fakamatala mo ha fa'unga 'e ala malava ai ha ngaahi tu'unga kehekehe ke hoa mo e a'u atu ki he ngaahi 'apiako kotoa pē ke toe lelei ange 'a e fakahoko fatongia ki he ngaahi fiema'u 'a e fānaukó 'i he fonuá kotoa. Ko e tānaki fakamatala fakafonua ko 'eni 'e malava foki ke 'ilo mei a'i 'e he Pule'angá 'a e ngaahi fiema'ú ke kamata'i ha ngaahi fakatotolo, palani 'a e pa'anga mo e nāunau pea mo e kau ngāue 'oku fiema'u ki he kaha'ú.

Te mau hoko atu 'i he funga 'o e ngāue kuo 'osi fakahoko 'i he polokalama Integrated Education Data (iEd), kae tautautefito ki he Student Information Sharing Initiative (SISI) 'a ia ko e kongia ia 'o e iEd.

2. Toe fakamālohi'i ange 'a e ngaahi polokalama poupu ma'á e longa'ifānaú mo e to'utupu 'oku 'i ai hanau faingata'a'ia pea mo ha'a nau fiema'u fakaeako makehe.

'Oku mau fiema'u ke tātāpuni 'a e ngaahi mataivaivai 'o e ngaahi sēvesi 'i he fa'unga lolotonga koe'uhí ke 'i ai ha fa'unga tali fakahokohoko ke ne matatali 'a e ngaahi fiema'u 'a e kau ako kotoa pē, 'o kau ai 'a e longa'ifānaú pea mo e to'utupu 'oku ala uesia mo kinautolu.

'Oku mau fokotu'u ke fakahoko 'eni 'aki 'a e:

1. **Fokotu'u 'o ha Learning Support Coordinator** (Tokotaha Fokotu'utu'u Ngāue ki he Tokoni Fakaakó, 'a ia 'oku lolotonga ui ko e Special Education Needs Coordinator pe SENCO), ke ngāue meí he ngaahi 'apiakó, ke tokoni ki he ngaahi 'apiakó ke langa hake 'a e fakava'e ki he ngaahi pōto'i mo e 'ilo 'a e kau faiakó ki he tafa'akí ni pea mo toe hoko foki ko e tokotaha ia ke fetu'utaki ki ai 'a e mātu'á mo e kāingá.
2. 'Oatu 'o ha **fa'unga tokoni 'oku fo'u fakataha mo ngaofe ngofua** ma'á e longa'ifānaú mo e to'utupu 'oku 'ikai ke nau 'atā atu ki he Ongoing Resourcing Scheme (Polokalama Tokoni Hokohoko pe ORS), 'o kau ki ai 'a e kau ako 'oku makehe 'a e fa'unga 'o honau 'atamaí (neurodiverse learners)
3. Fakalahi 'a hono fakapa'anga 'o e ngaahi sēvesi **tokoni tōmu'á** 'i he mo'ui lelei mo e akó.

- Ngāue'aki ha founa **fakalelei ki ha fetukuaki** koe'uhí ke 'i ai ha sitepu hoko ma'á e mātu'á, kāingá pea mo e ngaahi 'apiakó kapau 'e 'i ai ha ngaahi palopalema
- Fakalelei'i 'o e tokoni ma'á e to'utupu 'oku nau ala mo'ua 'i he faingata'á ni** koe'uhí ke lava ke nau kei ō atu ki he akó, pe hoko atu ki ha ako ngāue pe ma'u ha'a nau ngāue
- Fenga'unuaki:** Kumi 'o ha tokoni fakalahi koe'uhí ke lava 'e he to'utupu 'oku 'i ai ha'a nau fiema'u tokoni fakaeako makehé 'o hū atu ki ha polokalama ako kolisi/mā'olunga ange he kolisí, fale'i fakaengāue pea mo nau lava 'o hoko atu 'a 'enau akó.
- Fengāue'aki mo e Ministry of Health ke **fakafekau'aki 'a e tokoni mo e ngaahi sēvesi meí he tafa'aki ki he mo'ui lelei mo e akó** ma'á e longā'ifānau faingata'a'ia mei honau fanau'í ki honau ta'u 8 (ko ha kongā ia 'o e fuofua polokalama 'oku tataki 'e he Ministry of Health ma'á e Vaheloto 'o Nu'u Silá, ki he Disability System Transformation pe Liliu ki he Fa'unga Tokoni ma'á e Kau Faingata'a'ia).

Fakatokanga'i: te mau fakakaukau'i 'a e ala faikehekehe 'a e ngaahi fiema'u mo e founa ki he fakahoko fatongia ma'á e ngaahi feitu'u tuku'utá 'i hono fakahoa ki he ngaahi feitu'u 'i koló.

3. **Fakalelei'i 'a e founa 'o 'emau fakaai 'a e ngaahi fiema'u 'a kinautolu 'oku makehe 'a e fa'unga 'o honau 'atamaí pea mo e kau ako talēniti'ia makehé**

'Oku mau fiema'u 'a e longā'ifānau mo e to'utupu 'oku makehe 'a e fa'unga 'o honau 'atamaí ('o kau ki ai 'a kinautolu 'oku nau ma'u 'a e mahaki autism, dyslexia mo e dyspraxia) pea/pe ko e fānau 'oku nau talēniti'ia makehé ke nau a'usia 'a e lelei taha 'oku nau ala malavá.

'Oku mau fokotu'u ke fakahoko 'eni 'aki 'a e:

- Fakalelei'i 'o e tu'unga fakafaiako 'o e kau faiakó:** poupu ki he kau faiakó ke nau 'ilo mo matatali 'a 'enau ngaahi fiema'ú, 'o kau ki ai 'a hono kumi 'o ha ngaahi fili ki he fuofua ako fakafaiakó (ITE) pea mo 'enau ako fakapolofesinalé mo hono fakalalakala 'o 'enau taukeí (PLD).
- 'Oatu ha **fakamatala lahi ange** felāve'i mo e faiakó mo e akó ma'á e fānauako 'oku 'i he tu'unga makehe 'a honau fa'unga 'atamaí, pea mo fekumi ki ha founa ke kamata'i 'aki ha ngaahi me'angāue fo'ou
- Fengāue'aki mo e kau mataotao 'i he tafa'akí ni ke fakafaingamālie'i ha **founa tokoni fakataumu'a-pau ngaofe ngofua** ke feau'aki 'a e ngaahi pole tu'upau 'oku a'usia 'e he fānauako talēniti'ia makehé mo makehe 'a e fa'unga 'o honau 'atamaí 'i he ako kolisí.

4. **'Oku ma'u 'e he tokoni fakaakó 'a e pa'anga mo e nāunau ke hiki'i hake 'a e lahi 'o e ngaahi tokoní mo e sēvesi.**

'Oku mau fiema'u ke mau malava 'o fakapapau'i 'oku 'i ai ha pa'anga mo ha nāunau fe'unga ke feau'aki 'a e ngaahi fiema'u kuo 'osi 'ilo'i pea mo ha founa ngaofe ngofua ke fakahoko 'eni 'i he founa totonú.

'Oku mau fokotu'u ke fakahoko 'eni 'aki 'a e:

- Matatali 'o e ngaahi fiema'u tokoni meí he ngaahi ma'u'anga tokoni pau hangē ko e Residential Special Schools, Early Intervention, mo e Te Kahu Tōi/Intensive Wraparound Service, mo e New Zealand Sign Language pea mo e ako ma'á e kau Tuli/Ongonoá (Deaf education)
- Fakama'ala'ala 'o e lakanga 'o e ngaahi 'apiako ki he fiema'u fakaeako makehé mo e ako nofoma'ú, ngaahi 'iuniti fe'alú'akí mo e ngaahi nāunau kehe 'i loto 'i he ngaahi komiuniti 'oku fakahoko atu mei ai 'a e ngaahi tokoní ni.

'Oku mahu'inga ke mau ma'u 'a e palanisi totonu ki hono fokotu'utu'u 'o e ngaahi sēvesí, faitokonia 'o e kau faiakó, tokoni 'i he lokiakó, pea mo e ngaahi sēvesi tokoni fakafo'ituitui.

Ko e ngaahi fehokotaki 'a e Palani Ngāue ki he Tokoni Fakaako ma'á e kau Faingata'a'ia Fakaesinó mo e Fakaeakó ki he ngaahi polokalama ako 'i he fa'unga fakaako fakalūkufuá

Kau ngāue 'i he tafa'aki ki he akó

'Oku mau fiema'u 'a e ngaahi sēvesi akoteú pea mo e ngaahi 'apiakó ke nau ma'u 'a e kau ngāue fe'unga ke nau feau 'a e ngaahi fiema'u 'a e kau akó.

Ngāue 'oku fokotu'u ki hení: 'Oku mau palani ke fakakau 'a e kau ngāue tokoni fakaakó 'i he Taumu'a Ngāue ki he Kau Ngāue 'i he Tafa'aki ki he Akó (Education Workforce Strategy) 'a ia 'e fakakaukau'i 'i ai 'a e tu'unga lolotonga 'o e ako fakafaiaakó, ako mo e fakalalakaka fakapolofesinalé, pea mo e hikihi hake 'i he tu'unga fakaengāue ki he tokoni fakaakó.

Tu'unga lelei 'o e mo'uí (wellbeing) mo e fa'a kātakí (resilience)

'Oku mau fiema'u 'a e ngaahi 'ātakai ako kotoa pē ke nau ma'u 'a e tokoni 'oku nau fiema'ú ke tu'uaki 'a e tu'unga lelei 'o e mo'ui 'a e tokotaha akó, koe'uhí ke kau kakato 'a e longā'ifānau mo e to'utupu ki he akó.

Ngaahi ngāue 'oku fokotu'u ki hení: 'Oku mau palani ke:

- ngāue fakataha 'a e ngaahi va'a ngāue 'a e pule'angá ke langa hake ha fa'unga tokoni mālohi ange mo faaitaha 'i he vaha'a 'o e ngaahi potungāué ke faitokonia 'a e tu'unga lelei 'o e mo'uí, ngaahi kaveinga felāve'i mo e mo'ui lelei 'a e 'atamaí pea mo e faka'ehi'ehi meí he houtamakí
- fakapapau'i 'oku fakakau 'i he Taumu'a Ngāue 'a e ngaahi va'a ngāue 'a e pule'angá ki he Tu'unga Lelei 'o e Mo'ui 'a e Fānau (Child Wellbeing Strategy) 'a hono feau 'o e ngaahi fiema'u 'a e longā'ifānau mo e to'utupu 'oku 'i ai hanau faingata'a'ia mo ha'a nau fiema'u tokoni fakaeako makehé.

Fakamatala 'oku tānakí mo e sivi faka'uto'utá

'Oku mau fiema'u ha ngaahi fakamatala 'oku lelei koe'uhí ke mau fakahoko ha ngaahi tu'utu'uni 'oku poupoua 'e he fakamatala totonú, 'i he kotoa 'o e fa'unga fakangāué pea mo fakalelei'i 'a e tu'unga 'o e tokoni 'oku ma'u 'e he longā'ifānau mo e to'utupu kotoa pē.

Ngāue 'oku fokotu'u ki hení: 'Oku mau palani ke:

- fo'u ha ngaahi tu'utu'uni ki he fevahevahe'aki 'o e fakamatalá koe'uhí kae lava ke fevahevahe'aki 'a e ngaahi fakamatala ko ia 'oku tānakí felāve'i mo e ngaahi faingata'a'ia mo e ngaahi fiema'u tokoni fakaakó 'i ha founa malu 'i he vaha'a 'o e ngaahi va'a ngāué mo e ngaahi kautaha felāve'í kae kei tauhi pē ke malu 'a e ngaahi fakamatala fakafo'ituitui.

Langa hake meí he founnga fakahoko 'o e tokoni fakaakó

'E langa hake 'a e Palani Ngāue ki he Tokoni Fakaako ma'á e Fānauako Faingata'a'ia Fakaesino mo Fakaekó meí he Learning Support Delivery Model (Founnga Fakahoko 'o e Tokoni Fakaako) fo'ou.

'Oku 'i ai 'a e Founnga Fakahoko 'o e Tokoni Fakaako fo'ou 'oku lolotonga ngāue'aki pea 'e ngāue kakato 'aki 'eni 'i he 'ene a'u ki he faka'osinga 'o e 2019. 'Oku mau fokotu'u atu ke fai ha langa hake meí he tu'unga lelei ko eni 'oku lolotonga hu'u ki ai 'aki ha lakanga fo'ou: : Learning Support Coordinator.

Ko e lakanga ko 'eni te ne:

- hoko ko e tokotaha fetu'utaki tefito ia ki he mātu'á mo e kāingá, pea mo tokoni kiate kinautolu ke nau fengāue'aki fetakinima mo e 'apiakó
- pou pou ki he 'apiakó ke langa hake 'a e fakava'e ki he pōto'i mo e 'ilo 'a e kau faiakó
- fokotu'u ha ngaahi fehokotaki'anga ki he nga'unu hake meí he ngaahi sēvesi akoteú.

Ko e founnga fakahoko 'o e tokoni fakaakó

'Oku 'i ai 'a e Founnga Fakahoko 'o e Tokoni Fakaako fo'ou 'oku lolotonga ngāue'aki pea 'e ngāue kakato 'aki 'eni 'i he 'ene a'u ki he faka'osinga 'o e 2019. Kuo fo'ou 'eni 'o fakatefito meí he ngaahi fakakaukau meí he mātu'á mo e kāingá pea mo e ngaahi kulupu meí he tafa'aki ki he ngaahi faingata'a'ia mo e akó.

Ko e Founnga Fakahoko 'o e Tokoni Fakaako fo'ou na'e fo'u ia 'o fakatefito meí he ngaahi fakakaukau meí he mātu'á mo e kāingá pea mo e ngaahi kulupu 'i he tafa'aki ki he ngaahi faingata'a'ia mo e akó. 'Okú ne tātānaki mai meí he ngaahi founnga ngāue lelei taha 'oku ngāue'aki fakavaha'apule'angá, 'o kau ki ai 'a e ngaahi founnga ngāue mei Finileni, 'Aositelēlia, 'Amelika, Sikotilani, 'Ingilani pea mo Singapoa.

Ko e founnga fo'ou 'oku 'i ai 'a hono ngaahi 'elemēniti lalahi 'e ono:

- ko ha tokotaha fetu'utaki 'oku 'ilo'i 'e he fāmilí mo e kāingá – ko ha tokotaha 'oku nau 'ilo te nau lava 'o ō atu ki ai ki ha fakamatala mo ha tokoni.
- ko ha fo'i palani pē 'e taha 'oku 'oatu ai ha ngaahi tokoni 'oku fenānāpasi ke tokoni ki he ngaahi fiema'u 'a e tokotaha ako pe to'utupu takitaha
- ko e fengāue'aki lelei 'a e ngaahi 'apiakó, ngaahi sēvesi akoteú mo e ngaahi sēvesi ako 'i he ngaahi lea fakafonua, fakataha mo e kau mataotoá, iwi mo e ngaahi kautaha fekau'aki ke 'ilo 'a e ngaahi fiema'u 'a honau komiuniti'í pea fokotu'u 'a e ngaahi me'a 'oku nau fakamu'omu'á
- ko e ngaofe ngofua ange 'a e fa'unga ngāue'aki ke fo'u ha tokoni pau ma'á e tokotaha ako takitaha 'a ia 'oku fo'ou pea taliangi ki he 'ene ngaahi fiema'u
- fakafaingamālie'i hano fakatahataha'i 'o e ngaahi kautaha mo e sēvesi ako fakafeitu'ú ke nau fengāue'aki fakataha
- fevahevahe'aki 'a e fakamatalá koe'uhí ke lava 'o fengāue'aki fakataha 'a e ngaahi sēvesí ke faitokonia 'a e tamasi'i pe ta'ahine ako takitaha pea mo ma'u ai ha 'ata mahino ange 'o e ngaahi fiema'u mo e ngaahi nāunau ngāue 'a e komiuniti'í 'i he feitu'u ko iá.

Learning Support Facilitator (Tokotaha ke Fakafaingamālie'i 'a e Tokoni Fakaakó)

Ko ha lakanga 'eni 'oku lolotonga fakapa'anga 'e he Potungāue Akó pea 'oku fakahoko ia 'e he kau ngāue 'i he lolotonga ni ko ha konga ia 'o e founa fakahoko 'o e tokoni fakaakó.

'Oku ngāue 'a e Learning Support Facilitator mo e kau faiako 'oku nau mahino'i 'a e ngaahi fiema'u 'a honau komiuniti akó pea mo kinautolu 'oku nau fakahoko atu 'a e sēvesi 'ilo e ngaahi fiema'u 'a e komiuniti, 'o nau fevahevahe'aki 'a e ngaahi fakamatalá pea mo faitu'utu'uni ki he anga 'o hono ngāue'aki 'o 'enau pa'anga mo e nāunau ngāue 'i honau feitu'ú.

Ko e lakanga ni 'i he lolotonga ni:

- ko ha ma'u'anga fetu'utaki faka'ofisiale ia ki he ngaahi sēvesi tokoni ki he fānau faingata'a'ia mo e tokoni fakaeakó 'i he ngaahi va'a akó pea mo e ngaahi va'a ngāue kehe 'a e pule'angá pea 'e ala ngāue vāofi 'eni mo e lakanga Learning Support Coordinator 'oku fokotu'u atú
- 'okú ne tokoni ki hono fokotu'utu'u 'o e ngaahi ako mo e fakalalakaka fakapolofesinalé
- 'okú ne fokotu'u 'a e ngaahi founa ke fakapapau'i 'oku ho'ata meí he ngaahi faitu'utu'uni fakatahatahá 'a e ngaahi fiema'u mo e ngaahi fakakaukau 'a e mātu'á mo e kāingá
- siofi ke 'ilo'i ha hā mai 'a ha ngaahi fiema'u natula tatau 'i ha ngaahi falukunga 'apiako pe 'i ha Komiuniti Ako; pou pou ki he ngaahi ako mo e fakalalakaka fakapolofesinale kuo fokotu'utu'ú; pea ngāue fakataha mo e ngaahi va'a ngāue hangē ko e District Health Board (Poate Fakavahe ki he Mo'ui Lelei), New Zealand Police (Kau Polisi 'a Nu'u Silá), Oranga Tamariki (Potungāue ki he Fānau) pea mo e Potungāue Mo'uí.

Lakanga fo'ou

'Oku mau fiema'u ke fai ha langa hake meí he founa ko 'eni 'aki hono kamata'i 'o ha lakanga ki hono fokotu'utu'u 'o e tokoni fakaakó ke ngāue meí he ngaahi 'apiakó. 'E ngāue vāofi 'a e lakanga ni mo e Learning Support Facilitator.

Learning Support Coordinators (Kau Ngāue ki hono Fokotu'utu'u 'o e Tokoni Fakaakó)

Ko e Learning Support Coordinator (na'e 'iloa kimu'a ange ko e Special Needs Coordinator pe SENCO) 'e fiema'u ki ai ha tu'utu'uni fakapa'anga kimu'a pea toki fakapapau'i pe fakahoko.

Ko e lakanga ko 'eni te ne:

- hoko ko e tokotaha fetu'utaki tefito ia ki he mātu'á mo e kāingá, pea mo tokoni kiate kinautolu ke nau fengāue'aki mo e 'apiakó
- pou pou ki he 'apiakó ke langa hake 'a e pōto'i mo e 'ilo 'a e kau faiakó 'E lava ke ma'u ha faka'ilonga fakaako mataotao hili ha ngaahi taimi, kā 'e 'ikai fiema'u 'eni ia 'i he kamata'angá.
- fakafehokotaki mo e ngaahi sēvesi akoteú ke hoko molemole 'a e hiki hake meí he lēvolo akoteú ki he ako lautohi sií.

'Oku mau lolotonga kumi ha ngaahi fakakaukau felāve'i mo hono fo'u 'o ha fakamatala fakaikiiki ki he lakanga ni ke hā mei ai 'a e natula 'o e ngaahi 'apiako 'i he 'ātakai lotokoló pea mo e ngaahi feitu'u tuku'utá.